

Alte Drucke

**IVRIS || CIVILIS ROM. || INITIA ET PRO-||GRESSVS. || AD
LEGES XII. TABV-||LARVM BREVIS || commentatio. || EX
VLPIANI FRAGM. || TITVLI XXIX. ...**

Crespin, Jean

[Genf], 1568

CAII INSTITVTIONVM LIBER I.

Nutzungsbedingungen

Die Digitalisate des Francke-Portals sind urheberrechtlich geschützt. Sie dürfen für wissenschaftliche und private Zwecke heruntergeladen und ausgedruckt werden. Vorhandene Herkunftsbezeichnungen dürfen dabei nicht entfernt werden.

Eine kommerzielle oder institutionelle Nutzung oder Veröffentlichung dieser Inhalte ist ohne vorheriges schriftliches Einverständnis des Studienzentrums August Hermann Francke der Franckeschen Stiftungen nicht gestattet, das ggf. auf weitere Institutionen als Rechteinhaber verweist. Für die Veröffentlichung der Digitalisate können gemäß der Gebührenordnung der Franckeschen Stiftungen Entgelte erhoben werden.

Zur Erteilung einer Veröffentlichungsgenehmigung wenden Sie sich bitte an die Leiterin des Studienzentrums, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

Terms of use

All digital documents of the Francke-Portal are protected by copyright. They may be downloaded and printed only for non-commercial educational, research and private purposes. Attached provenance marks may not be removed.

Commercial or institutional use or publication of these digital documents in printed or digital form is not allowed without obtaining prior written permission by the Study Center August Hermann Francke of the Francke Foundations which can refer to other institutions as right holders. If digital documents are published, the Study Center is entitled to charge a fee in accordance with the scale of charges of the Francke Foundations.

For reproduction requests and permissions, please contact the head of the Study Center, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

urn:nbn:de:gbv:ha33-1-150618

CAII INSTITVTIONVM LIBER I.

STVDIOSIS IVRIS.

*Cur annotatio-
nes ad Caij In-
stit. addita non
sint.*

** Io. Tilius Can-
cellarij vocat.*

NOTAE, ad Institutiones tum Impe-
ratorias, tum etiam Vlpiani, hoc en-
chyridio datæ, tam facili ad has ter-
tias nomine Caii inscriptas: accessũ
sternunt: vt collatione tantũ ad il-
las, non commentatione alia opus
sit. Addemus solũ I. Cuiacii, de
his iudicium: Censet enim in Præfa-
tione ad Codicẽ Theodosianũ, Epito-
mem hanc Institutionum esse Caii
ab Aniano Alarici Consiliario* con-
fectam, quantum quoque modo sui
temporis vsus exigere videbatur: nec
verò omnem propterea Caio digni-
tatem & elegantiam deperiisse. re-
stare inter lateres Aniani malè co-
ctos adhuc lapillos quosdam, si quis
non pigretur internoscere, è quibus
veluti è culmo fruges, & luculentius
si reliquias eas adiunxerit, quæ Pan-
dectis inspersæ sunt, quæque Iusti-
niani Institutionibus legũtur, quanti
momenti, ponderis, artificii Caii In-
stitutiones fuerint, æstimare possit.

DE LIBER-

DE LIBERTATIBVS

seruorum.

TITVLVS I.

A II Institutionum liber primus dicit omnes homines aut liberos esse aut seruos. Sed ex ipsiſ qui liberi sunt, alios esse ingenuos, alios libertinos. Ingenuos, qui ingenui nati sunt: Libertinos * qui pro iusta seruitute manumissi, liberi fiunt. Ingenuorum omnium vnus status est. Libertorum verò idè non vnus est, quia tria sunt genera libertorum: quia liberti aut ciues Romani sunt, aut Latini aut Dedititii. Tamen qui ciues Romani sunt, qui Latini, qui Dedititii, breuiter explanadum est. Ciues Romani sunt, qui hiis tribus modis, id est, testamento, aut in Ecclesia*, aut ante Consulem fuerint manumissi. Latini sunt, qui aut per epistolam, aut inter amicos, aut conuiuii adhibitione manumittuntur. Dedititii verò sunt, qui post admissa crimina suppliciis subditi, & publicè per criminibus cæsi sunt: aut in quorū facie vel corpore quæcūque indicia aut igne, aut ferro impressa sunt, & ita impressa sunt, vt deleri non possint: hi si manumissi fuerint, Dedititii appellantur. Sed inter hæc tria genera

*Instit. Imp.
tit. 5.*

*Caius l. 3.
ff. de stat. ho
mi.*

** Al. qui
iusta.*

*Caius l. 6.
eod.*

*Romani ci-
ues.*

Dedititij.

§. Et Dedititios. tit. 5.

Libertus.

Minor xxv. annis.

libertorū ideò ciues Romani meliorem statum habent: quia & testamenta facere, & ex testamento quibuscunque personis succedere possunt. Nam & Latini, & Dedititii nec testamenta condere, nec sibi ex testamento aliorum aliquid dimissum possunt vllatenus vindicare. Tamen Latini certis rebus priuilegia ciuium Romanorum Libertorum consequi possunt: Dedititii verò nulla ratione possunt ad ciuium Romanorum Libertorum beneficium peruenire. Nam Latini patronorum beneficio, id est, si iterum ab ipsis aut testamento, aut in Ecclesia *, aut ante Consulem manumittantur, ciuium Romanorum priuilegia consequuntur. Non tamen omnes domini seruos suos manumittere possunt. Nam si aliquis multa debita habeat, cuius substantia à creditoribus teneatur obnoxia, si in fraudem creditoris sui seruos suos manumittere voluerit, collata manumissio non valet. Aut si libertus ciuis Romanus filios liberos non habuerit, & in fraudē patroni sui seruos suos manumittat, similiter data manumissio non valet. Praterèa minor quicunque viginti annorum dominus, seruo suo libertatem dare non potest, nisi fortè tantum minor manumissor, cui pater suus & mater à patrono donati sunt, eosdem manumittat, aut certè pædagogum, aut conlactaneum manumittat. Nam quemlibet dominus, id est, quatuordecim annos egressus, testamentum

tum facere possit, & heredem instituere, & legata relinquere, libertatem tamen seruis non potest in hac ætate conferre.

* Cuiacius lib. 7. Observationum, cap. 15. Priscianū lib. 6. allegat ex fide manuscriptorum (quod hac in parte Priscianus valde corruptus sit:) Caius, inquit, in primo Institutionum, Adhibitis non minus quinque testibus puberibus, item libripende. In eodem, Qui libram aneam teneat, qui appellatur libripens, &c. Quæ cum non ita sint in Caij Institutionibus quæ vulgò circumferuntur, apparet interpretationem Aniani ad illas eam esse, non ipsum Caij contextum, quod & argu-mento manumissionis factæ in Ecclesia, quam manumissioni censu factæ substituit Anianus: & ad filiatorum appellationis, quæ etiam vitur in l. 2. C. Th. De legit. hered. & multis aliis comprobari potest. Hac Cuiacius.

Priscianus.

Ad filiationem.

DE NUMERO SERVORVM

testamento manumittendorum.

TITVLVS II.

Constitutum est, quantum servorum numerum testamento, de quantâ familia liceat manumitti, hoc ordine: ut si quis duos servos habet, ambos manumittere possit: qui verò tres, duos testamento manumittat. Qui quatuor, similiter duos. Qui sex, tres. Qui octo, quatuor. Qui decem, quinque. Qui undecim, duodecim, tredecim, quatuordecim, quindecim, sedecim, decem & septem: similiter quinque. Qui decem & octo, sex. Et ab hoc numero

Tit. 7. lib. 1.
Instit.

Numerus servorum manumittendorum.

vsque ad triginta, tertiam partem manumittere liceat. Qui amplius quàm triginta habuerit, vsque ad centum, quartam partem de numero seruorum manumittere potest. Qui verò plures quàm cētum habuerit, quintam partem manumittere potest. Sed & hoc statutum est, vt de qualibet grandi familia, nulli amplius, quàm centum testamento manumittere liceat. Nam qui voluerit aut in Ecclesia*, aut ante Consulem, aut inter amicos, aut per epistolam manumittere, potest hiis manumissionibus omnem familiam iugo seruitutis absolvere. Nam si aliquis testamento plures manumittere voluerit, quàm continet numerus superscriptus, ordo seruandus est: vt illis tantum libertas valeat, qui prius manumissi sunt, vsque ad illum numerum, quem explanatio cōtinet superius comprehensa. Qui verò postea suprà cōstitutum numerū manumissi leguntur, integrè in seruitute eos* certum est permanere. Quòd si non nominatim serui, vel ancillæ in testamento manumittantur, sed confusè omnes seruos suos, vel ancillas is qui testamentum facit, liberos facere voluerit, nulli penitus firma esse iubetur hoc ordine data libertas, sed omnes in seruili conditione, qui hoc ordine manumissi sunt, permanebunt. Nam & si ita in testamento seruorum manumissio adscripta fuerit, id est, in circulo, vt qui prior, qui posterior nominatus sit, non possit agnosci, nulli

*decretum.

Manum. in
circulo.

nulli ex hiis libertatem valere manifestū est, si agnosci non potest qui prior qui posterior manumissus fuerit Nam si aliquis in ægritudine constitutus, in fraudem huius legis facere noluerit testamentum, sed epistolis, aut quibuscunque aliis rebus seruis suis pluribus quàm per testamentum licet, cōferre voluerit libertates, & sub tempore mortis hoc fecerit, hii qui prius manumissi fuerunt, vsque ad numerum superius constitutum, liberi erunt. Qui verò post statutum numerum manumissi fuerint, serui sine dubio permanebunt: nam si incolumis quoscunque diuerso tempore manumisit, inter eos qui per testamentum manumissi sunt nullatenus computentur.

DE IVRE PERSONARVM.

TITVLVS III.

Aliquæ personæ sui iuris sunt, aliquæ alieno iuri subiectæ sunt. Itaque cū ostenditur quæ personæ alieno iuri subiectæ sint, tunc euidenter agnoscitur quæ sui iuris sint. In potestate itaque dominorum sunt serui, quam potestatem omnes gentes habere certum est: sed distringendi in seruos dominis pro sua potestate permittitur, occidendi tantum seruos suos domini licentiam non habebunt: nisi fortè seruus dum pro culpa modo caditur, casu forsitan moriatur.

Lib. 1. Insti.

Imp. titu. 3.

l. 1. ff. de his

qui sunt sui

vel al.

l. 3 ff. cod.

Nam si seruus dignum morte crimen admi-
serit, iis iudicibus quibus publici officii po-
testas commissa est, tradendus est, vt pro suo
crimine puniatur. In potestate etiam patrum
sunt filii, ex legitimo matrimonio procreati.

DE MATRIMONIIS.

TITVLVS IIII.

*Lib. 2. Insti.
Imp. tit. 10.*

Egitimæ sunt nuptiæ, si Romanis
Romanam nuptiis interuenienti-
bus, vel cōsensu ducat vxorem. Sed
non omnes personas vxores ducere licet:
quia nec patri filiam, nec filio matrem, nec
auo neptem, nec nepoti auiam Quod nō so-
lūm de personis, quæ nobis propinquitate
coniunctæ sunt, sed etiam de adoptiuis, hoc
est adfiliatis iussū est obseruari. Nam etsi
per emancipationem adoptio dissoluatur,
nuptias tamen inter has personas semper
constat illicitas. Inter fratrem quoque & so-
rorem, siue eodem patre ac matre nati fue-
rint, siue diuersis matribus aut patribus, ma-
trimonia esse non possunt. Inter adoptiuos
etiam fratres illicita sunt coniugia, nisi fortè
adoptio emancipatione fuerit dissoluta: nam
si emancipatio interuenerit, nuptiæ inter
huiusmodi fratres licitò contrahuntur. Fra-
tris quoque & sororis filiam vxorem ducere
non licet: sororem quoque patris ac matris
vxores accipere non licet: genero quoque so-
rum

*Adoptio e-
mācipatis -
ne dissoluta.*

crum

crum suam: nec focero nurum vxorem accipere licet, neque vitrico priuignā, neque priuigno nouercam. Fratres enim amitinos vel cōsobrinos in matrimonium iungi nulla ratione permittitur. Sed nec vni viro duas sorores vxores habere: nec vni mulieri duobus fratribus iungi permittitur. Quòd si quis incestas vel nefarias, id est, quæ sunt superius cōprehensæ, nuptias inierit, nec vxorē habere videtur, nec filios. Nā hii q̄ ex huiusmodi cōceptione nati fuerint, quālibet matrē videantur habere, patrem verò nullatenus habere cēsentur, & tanquam si de adulterio cōcepti fuerint cōputantur: qui spurii appellātur, hoc est, sine patre filii. Regula iuris hoc continet, vt qui legitimè cōcipiuntur, tempore conceptionis statū sumant: qui verò non de legitimo matrimonio concipiuntur, statū sumant eo tēpore quo nascuntur. Ac proinde legitima coniunctione conceptus, etiam si mater eius statū mutet, id est, si ancilla fiat, ille qui legitimè cōceptus est, ingenuus nascitur. nam qui non legitimo matrimonio concipitur, si mater eius ex ancilla dū pragnans est, libera facta fuerit, liber nascetur: si verò ex ingenua ancilla pragnās facta fuerit, seruus nascetur: quia non legitimè, sed vulgò conceptus est.

*Amitini
vel Consobri-
ni.*

*Regula Iu-
ris.*

DE ADOPTIONIBVS.

TITVLVS V.

Lib. 1. Instit.
Imp. tit. 11.
l. 2. ff. de a-
dopt. l. 28. ff.
ead.

Caius l. 2. ff.
ead.

Fœminæ.

Spadones.

Adoptio naturæ similitudo est, ut aliquis filium habere possit, quem nō generauerit. Et ipsa adoptio duobus modis fit, una quæ arrogatio dicitur: alia, quæ adoptio. Arrogatio est, quando aliquis patrem non habens adoptatur, & ipse se in potestatem adoptiui patris dat. Et ideo arrogatio dicitur, quia & ille qui adoptat interrogatur, utrū illum quem adoptat filium habere velit: & ille qui adoptatur, interrogatur, utrū id fieri velit. Illa verò alia adoptio est, ubi quis patrem habens, ab alio patre adoptatur: & ita ille qui adoptatur, de certi patris potestate discedit, & in adoptiui patris incipit esse potestate. Nam & fœminæ adoptari possunt, ut loco filiarum adoptiuis patribus habeantur: fœminæ verò adoptare non possunt, quia nec filios ex se natos in potestate habent. Spadones autem qui generare non possunt, adoptare possunt. Et licet filios generare non possint, quos adoptauerunt filios habere possunt. Si quis verò filios habens se dederit adoptandum, non solum ipse in patris adoptiui potestatem redigitur, sed & filii eius, si tamen auum paternum nō habuerint, in adoptiui patris transeunt potestatem, tanquam nepotes.

QVIBVS MODIS FILII
 exeunt de potestate patris.

TITVLVS VI.

Filii

Filii, qui in potestate patris sūt, mortuo patre sui iuris fiunt. Sed si hic filius, qui morte patris sui iuris effectus est, filios habeat, in eius post patris sui obitum erunt filii potestate. Nam si pater moriatur, & auus paternus viuat, nepos ex filio sui iuris esse non potest: quia in aui remanet potestate, qui auo mortuo sui iuris efficitur. Item si moriatur pater, & relinquat filium emancipatū, & ex eodem filio emancipato nepotes, tunc nepotes liberi & sui iuris erunt, & in patris emancipati potestatem non veniunt. Item de potestate patris exeunt filii, si pater eorum in exilium missus fuerit: quia non potest filium ciuem Romanum in potestate habere homo peregrinæ conditionis effectus. Item filius si viuo patre in exilium missus fuerit, in potestate patris ciuis Romanus esse non potest, quia similiter peregrinæ conditionis factus cognoscitur. Item si ab hostibus pater captus sit, in potestate quandiu apud hostes fuerit filios non habebit. Sed si de captiuitate euaserit, iure postliminii omnem, sicuti in aliis rebus ita & in filios recipit in potestatem. Si verò pater, qui ab hostibus captus est, in captiuitate moriatur, ab eo tempore, quo ab hostibus captus est, filii sui iuris effecti intelliguntur. Item per emancipationem filii sui iuris efficiuntur. Sed filius masculus tribus emancipa-

*Lib. 1. Insti.
Imp. tit. 12.*

Exilium.

*Emancipa-
tio.*

K. i.

Mācipatio.

tionibus de potestate patris exit, & sui iuris efficitur. Mancipatio autem, hoc est manus traditio, quædam similitudo venditionis est: quia & in emancipationibus præter illum, hoc est certum patrem, alius pater adhibetur, qui fiduciarius nominatur. Ergo iste naturalis pater filium suum fiduciario patri mancipat, hoc est manu tradit, à quo fiduciario patre naturalis pater vnum aut duos nummos, quasi in similitudinem pretii accipit, & iterum eum acceptis nummis fiduciario patri tradit. Hoc secundo & tertio fit, & sic de patris potestate exit. Quæ tamen man-

*Ritus man-
cipationis.**Antestatus*

cipatio solebat ante Præsidentem fieri, modo ante Curiam facienda est, ubi quinque testes ciues Romani in præsentem erunt, & pro illo qui Libripens appellatur, id est stateram tenens, & qui Antestatus appellatur, alii duo, vt septem testium numerus impleatur: tamen cum tertio mancipatus fuerit filius à patre naturali fiduciario patri, hoc agere debet naturalis pater, vt ei à fiduciario patre remanipetur, & à naturali patre manumittatur: vt si filius ille mortuus fuerit, ei in hereditate naturalis pater, non fiduciarius succedat. Fœminæ, vel nepotes masculi ex filio, vna emancipatione de patris vel aui exeunt potestate, & sui iuris efficiuntur. Et hii ipsi quamlibet vna emancipatione de patris vel aui potestate exeant, nisi à patre remācipati fuerint,

*Remācipa-
tio.*

- fuerint, & à naturali patre manumissi, succedere eis naturalis pater non potest, nisi fiduciarius à quo manumissi sunt. nam si remanipatum sibi naturalis pater vel auus manumiserit, ipse eis in hereditate succedit. Quod si habeat quis filium, & ex eo nepotes, & voluerit filium emancipare, & nepotes in sua potestate retinere, in arbitrio eius est: aut si voluerit nepotes emancipare, & filium in sua potestate retinere, & hoc ei pro iuris ordine licere manifestum est. Quod non solum de nepotibus, sed & de pronepotibus similiter facere potest.

DE TVTELIS.

TITVLVS VII.

Vtores aut legitimi sunt, aut testamentarii. Legitimi sunt, qui pupillo per virilem sexum propinquitate coniunguntur: & qui proximior fuerit de agnatis, ad ipsum legitima tutela pertinet: quia is qui proximus fuerit ad tutelam, ipse proximus est ad hereditatem. Testamentarii sunt, quos patres aut aui paterni in testamento suo tutores filiis, aut nepotibus delegauerint. Quod si nec testamentarius tutor fuerit, nec legitimus, tunc inquisitione iudicis pupillis tutores dantur.

*Instit. Imp.
lib. 1. tit. 13.
Causa l. 7. ff.
de legit. tut.*

*Testamen-
tary.*

TITVLVS VIII.

*Instit. Imp.
lib. i. tit. 23.**Euerfores &
infani.*

DEractis pupillaribus annis, quibus tutores absoluuntur, ad curatores ratio minorum incipit pertinere. Sub curatore sunt minores atate, maiores euerfores, infani. Hii qui minores sunt, vsque ad viginti & quinque annos completos sub curatore sunt. Qui verò euerfores, aut infani sunt, omni tempore vitæ suæ sub curatore esse iubentur: quia substantiam suam rationabiliter gubernare non possunt.

CAII INSTITV-
TIONVM LIBER II.

DE REBVS.

TITVLVS I.

*Caius l. i.
D. de ver.
diuis.*

Aius superiori commentario de iure personarum aliqua disputauit. Nunc in hoc commentario de rebus iterum tractat. Omnes itaque res aut nostri iuris sunt, aut diuini, aut publici. Nostri iuris sunt, quæ in proprietate